

מאוצרות
לקוטי
שיחות

במדבר BAMIDBAR

SELECTIONS FROM
LIKKUTEI
SICHOS

INSIGHTS INTO THE WEEKLY PARSHA
BY THE LUBAVITCHER REBBE

BAMIDBAR II | במדבר ב

LIKKUTEI SICHOS, VOLUME 23, P. 8FF.

Adapted from *sichos* delivered on *Shabbos Parshas Bamidbar*, 5728 (1968) and 5738 (1978)

Introduction

In 5725 (1964), after the passing of his mother, Rebbetzin Chanah, the Rebbe began a practice that he followed until approximately a year after the passing of his wife, Rebbetzin Chayah Mushkah in 5748 (1988):

Whenever a *farbrengen* was held on *Shabbos*, he would explain one of *Rashi's* commentaries on a verse in the Torah reading of that week. While doing so, he pioneered a different conception of *Rashi's* commentary based on the axiom that *Rashi* himself states in several sources,¹ “I came solely to explain the simple meaning of the verse.” Unlike others who view *Rashi's* commentary as a catchall for assorted Midrashic and Talmudic teachings, the Rebbe understood *Rashi* as a guide for “a five-year-old beginning his Torah study,”² a tool to enable a child of that age to understand the text to which he is first being introduced.

Accordingly, it follows that even in instances like the *sichah* to follow, when the Rebbe analyzes commentaries that *Rashi* based on Talmudic or Midrashic passages, he does not understand *Rashi's* words as an attempt to clarify those passages, but rather as a means to help one understand “the simple meaning of the verse” under discussion. Conversely, however, in the process of doing so, the Rebbe shows how *Rashi's* commentary provides insights relevant to many areas of study, including also “the wine of the Torah,” the Torah’s inner dimensions and secrets.³

For example, in the following *sichah*, the Rebbe focuses on *Rashi's* explanation of *Bamidbar* 3:1, where *Rashi* states, “Anyone who teaches the Torah to another person’s son is considered by Scripture as if he fathered him.” The Rebbe clarifies the connection of this concept to the words in the verse, “on the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai,” explaining that the possibility for one’s instruction to have such a comprehensive effect results from the bond established between G-d, the Jewish people, and the Torah on that day. As such, the *sichah* serves as a preparation for the upcoming Shavuot holiday, the day on which we relive – not only recall – the Sinai experience.

1. *Bereishis* 3:8, 24, 33:20; *Shmos* 31:10, *et al.*

2. Cf. *Avos* 5:21.

3. See *Hayom Yom*, entry 29 Shvat.

Propagating Spiritual Children

When Moshe Taught Aharon's Sons

1. When explaining the verse,¹ “These are the descendants of Aharon and Moshe on the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai,” *Rashi* cites the words “These are the descendants of Aharon and Moshe” and comments:

The verse mentions only the sons of Aharon.² They are called the descendants of Moshe because Moshe taught them the Torah. This clarifies that anyone who teaches the Torah to another person's son is considered by Scripture as if he fathered him.

The commentaries³ explain that although Moshe taught Torah to the entire Jewish people, this special distinction was given only to the sons of Aharon because Moshe taught them individually, doing so before he taught the Jewish people as a whole.

(*Rashi* already mentioned this detail earlier, at the end of *Parshas Ki Sissa*,⁴ when describing the order of instruction through which Moshe conveyed the Torah to the Jewish people. There, he explained that Moshe taught each passage of the Torah that he received from G-d four times: first to Aharon, then to his sons, then to the elders, and then to the Jewish people as a whole.)

Moshe was not obligated to teach Aharon's sons

א. אין פסוק "ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני", שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער "ואלה תולדות אהרן ומשה" און איז מפרש: "ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קדו".

[און ווי מפרשים זיינען מסביר דעם טעם פארוואס דאס איז שייך צו די בני אהרן דקא (כאטש אז משה האט געלערנט תורה מיט אלע אידן) - ווייל משה האט געלערנט מיט זיי באזונדער, און - איידער ער האט געלערנט מיט אלע אידן (ווי רש"י האט שוין געבראכט פריער אין סוף פרשת תשא' דעם "סדר משנה");

און וויבאלד אז אין דעם איז משה ניט געווען מחויב (ואדרבה,

1. *Bamidbar* 3:1.

2. When saying that the verse mentions only the sons of Aharon, *Rashi* is not addressing the question of why Moshe's sons are also not mentioned as his descendants. Instead, the focus is solely on the sons of Aharon, since the passage relates to the *kehunah* ("priesthood") and, unlike Aharon's children, Moshe's children were not *kohanim*, as explained in *Likkutei Sichos*, Vol. 13,

p. 9, footnote 1. Thus, the question is the opposite: Why are Aharon's sons considered Moshe's descendants?

See *Ramban's* commentary on this verse, where he explains that Moshe's sons are referred to later in the Torah reading, *Bamidbar* 3:27ff., when speaking about the families of the Levites.

3. See *Gur Aryeh*, *Sifsei Chachamim*, and *Maskil LeDavid* on this verse.

Devek Tov offers a slightly different interpretation. See footnote 21 below.

4. *Shmos* 34:32. Note that there, *Rashi* mentions only Elazar and Isamar, but not Nadav and Avihu. See, however, *Rashi's* commentary on *Shmos* 18:23, where he singles out Nadav and Avihu. See *Maharsha's Chiddushei Aggados, Eruvin* 54b. This is not the place for further discussion of the matter.

separately. On the contrary, since Moshe had already conveyed the teachings to Aharon, the obligation⁵ to teach his children⁶ fell upon Aharon himself. Accordingly, Moshe received a unique reward for this: “Scripture considered it as if he fathered them.”

Rashi then continues his interpretation, beginning a new entry, “*On the day that G-d spoke to Moshe*” – [It was on this day that] they became his descendants, because he taught them what he had learned from the mouth of the Almighty.” It appears superfluous to add this explanation in the second entry. Seemingly, *Rashi* already communicated this concept in the first entry by stating, “because Moshe taught them Torah... Scripture considered it as if he fathered them.”

5. On this basis, it is possible to understand the preciseness of *Rashi*'s choice of wording. The words translated as “another person's son” are *ben chavairo* meaning, literally, “son of his friend.” In Talmudic terminology, the Hebrew term *chavairo* connotes “one who is on a similar level of Torah knowledge.” (See *Iyun Yaakov* to *Ein Yaakov*, *Sanhedrin* 19b.) Thus, this teaching applies in an instance where the other person has the same potential to teach his own son. Therefore, when another person instructs that child,* the other person is performing an act that he is not obligated to do and is thus going beyond the measure of the law. Therefore, it is considered as if he fathered him.

By contrast, this reward does not apply when one teaches the son of a person who is not *chavairo* – i.e., he does not possess his level of knowledge and thus is unable to teach his son – or if one teaches an orphan or the like. In such an instance, the teacher is not going beyond the measure of the law; he is obligated to teach because the child does not have anyone else to teach him. Therefore, the teacher does not receive the reward that it is consid-

ered as if he fathered him.**

Ahavas Eitan on *Ein Yaakov*, *Sanhedrin*, *loc. cit.*, posits the reverse: that even the sons of Aharon, whom Moshe was not obligated to teach, are considered Moshe's descendants. How much more so does this apply to those whom one is obligated to teach. See *Pnei David* on the above verse, *Iyun Yaakov* on the passage in *Sanhedrin*.

* It appears preferable to explain that the child's teacher *also* teaches him, i.e., in addition to his father. Just like in the reward, by saying that he is considered “as if he fathered him,” our Sages did not minimize at all the role of the child's actual parents. This is reflected in the case at hand. Although Moshe taught Aharon's sons, Aharon also taught them, as stated in *Eruvin* 54b, and referenced in *Rashi*, *Shmos* 34:32. Note the comments of *Iyun Yaakov*, *Sanhedrin*, *loc. cit.* See, however, sections 5 and 7 in the main text.

** Perhaps it could be said that this represents a different type of category, similar to the people taught by Avraham whom *Rashi* (*Bereishis* 12:5) describes not as

וויבאלד ער האט שוין געהאט געלערנט פריער מיט אהרן'ען, איז דאך שוין אהרן געווארן מחויב'ב' צו לערנען מיט זיינע קינדער). דעריבער האט משה באקומען דעם שכר מיוחד, אז “מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו”].

דערנאך איז רש"י ממשיך בפירושו: “ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה.”

וואס איז דא רש"י אויסן צו מוסיף זיין מיטן הסבר (אין צווייטן דיבור) “נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה”? - ער האט דעם ענין שוין געזאגט אין דעם פריערדיקן דיבור: “שלמדן תורה . מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו”?

fathering them, but as “the souls he made in Charan.” However, see footnote 35 below.

6. The focus is on the individual instruction that Moshe gave Aharon's sons, which was specifically Aharon's obligation. Therefore, by instructing them individually, and not together with the entire people, Moshe went beyond the measure of the law.

Maskil LeDavid explains that Aharon's sons were called Moshe's descendants because he taught them before he taught the entire Jewish people, since it is a *mitzvah* to teach one's own son before teaching others. That interpretation is problematic because, if so, then Aharon and the elders should also have been considered Moshe's descendants, since he also taught them all before teaching the entire Jewish people.

Why were only the sons of Aharon called Moshe's descendants? Because studying with them individually involved going beyond the measure of the law, since he had already taught Aharon – their father – beforehand. See footnote 33 below.

The commentaries⁷ explain that *Rashi* felt it necessary to address the following questions: How does the previous phrase, “These are the descendants of Aharon,” relate to the phrase that immediately follows in this verse, “on the day that G-d spoke to Moshe...”? What connection do they share? In answer, *Rashi* explains that the phrase “on the day that G-d spoke...” refers not to the words, “These are the descendants of Aharon,” but to the inclusion of Moshe in that phrase – that he, too, is regarded as having fathered them. Since Aharon’s sons are also called the descendants of Moshe (because he taught them the Torah, as *Rashi* mentioned in his previous entry), the Torah clarifies when this happened – “on the day G-d spoke to Moshe,” for it was then that Moshe “taught them what he had learned from the mouth of the Almighty.”

Nevertheless, the emphasis on “the day G-d spoke to Moshe” still seems somewhat problematic. On the surface, Moshe did not teach Aharon’s sons Torah only on that one day, but throughout the entire time following “the day G-d spoke to Moshe.” Moreover, Moshe’s principal instruction of the Jewish people as a whole and Aharon’s sons in particular, did not begin until⁸ the day after Yom Kippur, following the third 40-day period that Moshe spent on Mount Sinai, more than four months after “the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai,” when he “taught them what he had learned from the mouth of the Almighty.”

The commentaries offer two possible resolutions of this difficulty:

a) In this instance, the phrase *bayom dibar* means not “on the day [G-d] spoke,” but “from the day G-d spoke.” We find a similar use of the letter *beis* as a prefix in the verse,⁹ והנותר בבשר ובלחם, which means

לְעֶרְנֵן מִפְּרָשִׁים, אִזּוּ בֵּי רֵשׁ"י
אִזּוּ קֶשֶׁה דְּעַר הַמִּשְׁךְ הַכְּתוּב: וּוי
פֶּאֶסֶן דִּי וּוְעֶרְטֵעַר "בְּיוֹם דְּבַר ה'
אֶת מֹשֶׁה" אֶלֶס הַמִּשְׁךְ צוּ "וְאֵלֶּה
תּוֹלְדוֹת אֶהְרֹן גּוּ"? אִזּוּ רֵשׁ"י
מִפְּרָשׁ אִזּוּ "בְּיוֹם דְּבַר ה' וּגוּ" קוּמְט
בְּהַמִּשְׁךְ (נִיט צוּ "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת
אֶהְרֹן", נֶאֱרַ) צוּ "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת . .
(ו) מִשְׁה": וּויפֶּאֶלְד בְּנֵי אֶהְרֹן וּוְעֶרְן
אֶנְגְּעוּרִפֶּן (אוּיֶ) "תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה"
דְּעֶרְפֶּאֶר וּוְאֶס "לְמִדָּן תּוֹרָה" (וּוי
רֵשׁ"י זֶאגְט אִין פְּרִיעֶרְדִּיקֶן דִּיבּוּר),
בְּאוּאֶרְנֵט גְּלִיִּךְ דְּעַר פֶּסוּק, אִזּוּ
דְּעַר עֲגִינֶן הָאֵט זִיךְ אוּיֶפֶגְעֵטֶאן
פּוֹן "בְּיוֹם דְּבַר ה' אֶת מֹשֶׁה", וּוְאֶס
דְּעֶמֶאֶלֶט "לְמִדָּן מַה שְׁלֵמַד מִפִּי
הַגְּבוּרָה".

און דאס וואס דער פסוק
זאגט "ביום דבר ה' את משה"
- דלכאורה: משה האט דאך
געלערנט תורה מיט די בני אהרן
אויך די גאנצע צייט וואס נאך דעם
"יום דבר ה' את משה"

[וְאֶדְרַבָּה: עֵיקַר לִימוּד הַתּוֹרָה
מִיט אִידָן (בְּכֻלָּל און מִיט דִּי בְנֵי
אֶהְרֹן בְּאוּפֶן מִיחֻד) הָאֵט זִיךְ
אֶנְגְּעוּהִיבֶן עֶרְשֵׁט" לְמַחֲרַת יוֹם
הַכִּיפּוּרִים (נֶאֱרַךְ דִּי דְרִיטֵעַ "אֶרְבָּעִים
יוֹם" וּוְאֶס מֹשֶׁה אִזּוּ גְעוּעוּעֶן בְּהַר) -
מְעַר וּוי פִּיר חֲדָשִׁים פּוֹן זִיגְט דְּעַם
"יוֹם אֲשֶׁר דְּבַר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר
סִינַי"]

פארענטפערן מפרשים אויף צוויי
אופנים: (א) "ביום דבר" דא מיינט
"מיום דבר", על דרך ווי אין פסוק
"הנותר בבשר ובלחם" (וואס מיינט:

7. Rabbi Eliyahu Mizrahi, *Sefer HaZikaron, Gur Aryeh, et al.*

8. Rabbi Eliyahu Mizrahi addresses

that question, saying, “It was not on that same day that ‘G-d spoke to Moshe on Mount Sinai’ that Moshe taught them and they became his

descendants.” See, however, sec. 5 below and footnote 41.

9. *Vayikra* 8:32.

“what remains from the meat and the bread.”¹⁰

b) By saying “on the day,” the Torah teaches us that “even if a person only teaches [another person’s son] one thing – i.e., he taught them only on one day – he becomes his descendant.”¹¹

In addition to these resolutions appearing forced, it is difficult to say that this is *Rashi’s* intent because:¹²

a) What does it matter when Aharon’s sons became Moshe’s descendants “because he taught them Torah”?¹³

b) More crucially: Moshe also taught the Jews the Torah before the Giving of the Torah at Sinai, i.e., “the day G-d spoke to Moshe.” As *Rashi* explains,¹⁴ “[Before the Giving of the Torah,] in Marah, he related to them some of the passages of the Torah so that they could occupy themselves with their [study].” Furthermore, even in Egypt, G-d commanded many laws, as stated in *Parshas Bo*,¹⁵ and Moshe communicated them and taught them to the Jewish people. Why, then, did Aharon’s sons first become Moshe’s descendants on “the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai” and not before that time?

It is problematic to say that the order of instruction through which Moshe conveyed the Torah and at which time he taught Aharon’s sons the Torah individually – for which rea-

פון דעם בשר און לחם). (ב) מיטן דיוק ביום קומט די תורה לערנען, אז “אפילו לא למדו רק דבר אחד נעשו אליו תולדות”¹³.

אבער (נוסף אויפן דוחק אין די עצם תירוצים הנ”ל) איז שווער צו זאגן אז דאס איז פונת רש”י, ווייל:

(א) למאי נפקא מינה מדגיש זיין ההתחלה ווען די בני אהרן זיינען געווארן תולדות משה (דורך דעם וואס “למדן תורה”)?¹⁴

(ב) ועיקר: משה האט געלערנט תורה מיט אידן אויך פאר מתן תורה (פאר דעם “יום דבר ה’ את משה בהר סיני”), ווי רש”י איז מפרש, אז “בתורה נתן להם מקצת פרשיות על תורה שיתעסקו בהם”; און נאך מער: שוין אין מצרים האט דער אויבערשטער אנגעזאגט כמה וכמה דינים (ווי דערציילט אין פרשת בא¹⁵) וואס משה האט זיי איבערגעזאגט (און געלערנט) מיט אידן - היינט פארנואס זיינען בני אהרן געווארן תולדות משה ערשט “ביום דבר ה’ את משה בהר סיני”, און ניט פאר דעם?

[דווחק לומר, אז דאס וואס משה האט געלערנט תורה מיט די בני אהרן באופן מיוחד (וואס מצד דעם זיינען זיי געווארן תולדות משה, כנ”ל), איז געווארן דוקא אין דעם “סדר משנה” וואס האט זיך

10. Rabbi Eliyahu Mizrachi, *Bamidbar* 3:1.

11. *Gur Aryeh* on the verse.

12. Alternatively, it is possible to say that “on the day that G-d spoke to Moshe on Mount Sinai” can be interpreted as an introduction to the statement that follows (*Bamidbar* 3:4), “Nadav and Avihu died...” (see *Rashbam*, *Ibn Ezra*, *Ramban*, et al.)

13. It could be said that the verse

appears to be alluding to the fact that the description of Aharon’s sons as Moshe’s descendants does not apply in a literal sense. Instead it relates specifically to the concept of Torah knowledge and their connection to it, as indicated by the phrase, “on the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai.” However, it is impossible to say that that is *Rashi’s* intent, for were that to be so, rather than add a redundant commentary

as a separate entry, *Rashi* should have included the words “on the day... on Mount Sinai” in the heading to the first entry. From *Rashi’s* elaboration in the second entry, it is obvious that his intent is to add a new concept.

14. *Rashi*, *Shmos* 15:25. See also *Rashi*, *Shmos* 24:3.

15. *Shmos* 12:2ff., 12:43ff., 13:1ff.

son they became his descendants, as explained above – began only after Yom Kippur¹⁶ and not before then. After all, the reason – whatever it was – for teaching according to this order of instruction and, in particular, for teaching Aharon's sons individually, was relevant to the same degree also before Moshe taught the people after Yom Kippur. Indeed, this is evident from the very fact that already “on the day G-d spoke to Moshe on Mount Sinai,” i.e., on the sixth or seventh of Sivan,¹⁷ Moshe taught Aharon's sons individually.⁸ (We must say so, because it was then that they became “his descendants.”) Accordingly, it is logical to say that even before the Giving of the Torah,¹⁸ Moshe studied with them in the same manner as afterwards.

Rearing Spiritual Children

2. There also several details in the wording that *Rashi* uses that raise questions. Among them:

a) From *Rashi's* wording in the first entry, “It is considered by Scripture as if he fathered him,” it is evident that the intent is not that Aharon's sons actually became Moshe's descendants. Instead, the wording implies that, as their teacher, Moshe is being given a reward – it is “considered as if he fathered them.” By contrast, in the second entry, *Rashi* says, “they became his descendants,” implying that Aharon's sons actually became Moshe's descendants.

The questions multiply when viewing the Talmudic source for *Rashi's* commentary,¹⁹ “Anyone

אֲנֹגְעָהוּ בְּיָמֵי לְמַחֲרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים ט”ו,
אָבְעָר נִיט פְּרִיעָר -

ווייל דער טעם (איזה שיהיה) פון
אט דעם סדר (משנה בכלל, ובפרט) פון
לערנען באזונדער מיט די בני אהרן -
איז שייך בכל תקפו אויך. פאר מחרת
יום הכפורים; און ווי ס'איז מוכח דא
גופא, אז שוין “ביום דבר ה' את משה
בהר סיני” - בששי (שביעי) בסיון” -
האט משה געלערנט באזונדער מיט די
בני אהרן” (וויבאלד אז דעמאלט זיינען
זיי געווארן “תולדות שלו”); איז במילא
מסתבר צו זאגן, אז אויך פאר מתן
תורה” האט משה מיט זיי געלערנט
אויפן זעלבן אופן ווי נאכדעם].

ב. אויך זיינען דא כמה דיוקים אין
לשון רש”י, ומהם:

א) פון לשון רש”י אין דעם ערשטן
דבור “מעלה עליו הכתוב כאילו לדו”
איז מוכן, אז דאס מיינט ניט אז זיי
זיינען געווארן זיינע תולדות, נאר
בלוויז אן ענין פון שכה, דאס ווערט
פאררעכנט “כאלו לדו”; דאקעגן אין
צווייטן דיבור זאגט רש”י: “נעשו אלו
התולדות שלו” (זיי זיינען געווארן
תולדות משה)?

די תמיהה איז נאך גרעסער: דער
מקור פון דעם פירוש רש”י איז אין

16. See *Rashi, Shmos* 34:29.

17. *Rashi, Shmos* 19:15.

18. Note that even before the Giving of the Torah (see *Rashi, Shmos* 24:1), the Torah (*Shmos* 24:1 and 24:9) refers to “you, Aharon, Nadav, Avihu, and 70 of the elders of Israel,” listing similar distinctions as *Rashi* mentions in the order of

instruction mentioned in his commentary on *Shmos* 34:32. *Shmos*, ch. 24, is speaking in relation to matters of Torah study; see *ibid.* 24:3-4, and *Rashi's* commentary there, and *Rashi's* commentary on *ibid.* 24:7.

In his *Chiddushei Aggados* to *Eruvin* 54b, *Maharsha* explains that the order of instruction that the Talmud

mentions is based on this verse. Note *Rashi's* commentary on *Bamidbar* 30:2 and super-commentaries there which also speak about the order of instruction.

19. *Sanhedrin* 19b. See also the *Targum* of Rabbi Yonason ben Uziel on *Bamidbar* 3:3. The wording he uses is “they are called by his name.”

who teaches another person's son Torah is considered by Scripture as if he fathered him, as it is stated, 'These are the descendants of Aharon and Moshe'... Moshe taught [them Torah.] Therefore, they were called by his name.'²⁰ *Rashi* adds to the wording of the Talmud, saying not only that "they were called²⁰ the descendants of Moshe," but also "they became his descendants."

b) The lengthy wording used by *Rashi*, "He taught them what he learned from the mouth of the Almighty," appears superfluous. Seemingly, *Rashi* should have used the same concise wording he used in the first entry, "He taught them the Torah."²¹

Even if one would say that since the verse uses the phrase, "on the day G-d spoke to Moshe," *Rashi* sought to emphasize that Moshe taught them what G-d told him, the wording is still problematic. Were that to be the intent, the following difficulty still remains: Why does *Rashi* deviate from both the wording and meaning of the verse and say, "what he learned," not "what he heard"? And why does he say "from the mouth of the Almighty," not "from the mouth of G-d" or the like? Why does he refer to G-d with this term?

A Complete Metamorphosis

3. To explain all of the above: *Rashi* cannot remain content with the interpretation, "Anyone who teaches Torah to another person's son is consid-

20. Similarly, *Rashi's* commentary (*Devarim* 6:7, cited in sec. 3 below), states, "Students are called children."

21. The super-commentary, *Devek Tov*, explains that *Rashi's* intent is that Moshe did not only teach them the *mitzvos*, but "everything that he learned from the mouth of the Almighty." According to this interpretation, by saying so, *Rashi*

is explaining why only the sons of Aharon are called Moshe's descendants and not the entire Jewish people. Moshe taught Aharon's sons "everything he learned," while he taught the remainder of the Jewish people only the *mitzvos*.

This does not appear to be *Rashi's* intent. Firstly, there are aspects of *Rashi's* commentary mentioned below that are not explained by this

גמרא, און דארט איז דער לשון "כל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו שנאמר ואלה תולדות אהרן ומשה. . ומשה למד לפיכך קראו על שמו", און רש"י דא איז מוסיף אויף לשון הש"ס, און זאגט (ניט נאר "וּמְקָרְאֵי" תולדות משה", נאר) "נעשו אלו התולדות שלו".

(ב) וואס איז די אריכות הלשון "שְׁלֵמֶדֶן) מַה שְׁלֵמֶדֶן מִפִּי הַגְּבוּרָה" - רש"י האט געדארפט זאגן בקיצור (און ווי ער זאגט טאקע אין דעם ערשטן דיבור) "שְׁלֵמֶדֶן תורה"כ"ב?

אפילו אם תמצוי לומר, אז ווייל אין פסוק שטייט דער לשון "ביום דבר ה' את משה", דערפאר איז (אויך) רש"י בהתאם לזה מדגיש אז ער האט געלערנט מיט זיי דאס וואס דער אויבערשטער האט אים געזאגט - איז נאך אלץ ניט גלאטיק: אויב אזוי, פארוואס איז רש"י משנה פון לשון (ותוכן) הפסוק, און זאגט (א) "מה שלמד" (ניט - "מה ששמע"), (ב) "מפי הגבורה" (ניט - "מפי ה'") וכיוצא בזה)?

ג. דער ביאור אין דעם:

רש"י קען זיך ניט באנוגענען מיטן פירוש "כל המלמד את בן חבירו

interpretation. Moreover, the order of instruction mentioned at the end of *Parshas Ki Sissa* (*Rashi* to *Shmos* 34:32) indicates that Moshe taught the remainder of the people not only the *mitzvos* but also "what he learned from the mouth of the Almighty." As *Rashi* continues in that source, "Thus, the entire nation [heard from] Moshe once... and Aharon's sons [heard from him] three times."

ered by Scripture as if he fathered him,” because the verse states, “These are the descendants of Aharon and Moshe.” If the verse had merely stated these are the descendants of Moshe, it could be explained that the verse is using the term “descendants” figuratively,²² i.e., that by teaching another person’s child the Torah, one is “considered by Scripture as if he fathered him.” To cite a parallel: On the phrase,²³ “the souls he made in Charan,” *Rashi* comments that Avraham, “brought them under the wings of the Divine Presence... and is considered by Scripture as if he made them.” Similarly, later on,²⁴ when – as in the verse at hand – speaking about Torah study, *Rashi* offers the interpretation, “‘You shall teach them to your children’: This refers to students. Universally, we find that students are called sons.”

However, that interpretation is not appropriate regarding the verse at hand, because it states, “These are the descendants of Aharon and Moshe,” mentioning the two in the same breath, implying that they are Moshe’s descendants to the same degree as they are Aharon’s descendants. That is difficult to understand: How can it be said that Aharon’s sons are Moshe’s descendants just like they are Aharon’s descendants, when in fact their entire existence came about because Aharon fathered them, while Moshe only studied Torah with them? Without minimizing how important that is, it cannot be said that Moshe brought about an entirely new state of being. Seemingly, all that can be said is that because Moshe taught them Torah, “Scripture considers it as if he fathered them.”

For this reason, *Rashi* explains that the verse

תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו,²² וייל אין פסוק שטייט “ואלה תולדות אהרן ומשה”:

ווען אין פסוק וואלט געשטאנען בלויז “תולדות משה”, וואלט מען געקענט זאגן, אז דער פסוק נוצט דעם ווארט “תולדות” אלס שם המושאל,²² אז דורך דעם וואס “למדן תורה” איז “מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו”; על דרך ווי רש”י האט שוין מפרש געווען אויפן פסוק²³ (ביי אברהם/עון) “הנפש אשר עשו בחרן - שהכניסו תחת כנפי השכינה כו’ ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו(ם)”; און על דרך זה טייטשט רש”י ווייטער²⁴ - בשׁיכות צו לימוד התורה (ווי אין אינגער פסוק): “ושננתם לבניה, אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים”.

דא שטייט דאך אבער “ואלה תולדות אהרן ומשה”: דער פסוק דערמאנט זיי בחדא מחתא, אז “ואלה” זיינען תולדות משה פוקט ווי זיי זיינען תולדות אהרן - איז דאס תמוה: ווי קען מען צוגלייכן דאס וואס זיי זיינען תולדות אהרן - וואס זיייער מציאות איז א תולדה פון אהרן - צו דעם וואס זיי זיינען תולדות משה צוליב זיין לערנען תורה מיט זיי, וואס מיטן גאנצן עילוי שבזה, איז עס אבער לכאורה ניט קיין חידוש אין זייער עצם מציאות (און מען קען אויף דעם זאגן בלויז “מנגה עליו הכתוב כאלו ילדו”)?

לערנט רש”י, אז דאס באוואונט

22. See also *Shmos* 2:10, *Rashi* on *Bereishis* 37:10, and the end of *Parshas Vayechi*, *Bereishis* 50:23. Note *Bereishis* 4:20-21 and *Rashi*’s commentary at the beginning of *Parshas Noach*, *Bereishis* 6:9, et al., from which it is evident that the

word *toldos*, translated as “descendants,” can be interpreted in a non-literal manner.

23. *Bereishis* 12:5

24. *Devarim* 6:7. See the lengthy explanation in *Likkutei Sichos*, Vol.

9, p. 33ff. Consult that source for a discussion regarding the new insight derived from *Rashi*’s commentary there as compared to *Rashi*’s commentary in the verse at hand.

clarifies this point by adding the words, “on the day G-d spoke to Moshe.” This verse emphasizes that the Torah Moshe taught Aharon’s sons was “what he learned from the mouth of the Almighty.” As such, this brought about a *mighty* act, i.e., Aharon’s sons “became his descendants.”²⁵ The implication is that this study transformed and remade their entire existence in a spiritual sense to the extent that they became Moshe’s descendants, as will be explained.

The Effect of Hearing G-d’s Voice

4. As a preparation for the Giving of the Torah, G-d instructed Moshe to tell the Jewish people,²⁶ “Now, if you heed My voice and keep My covenant, you shall be a treasure for Me among all peoples.... You shall be for Me a kingdom of *kohanim* and a holy nation.”

The Giving of the Torah, and its acceptance by the Jewish people, brought about a fundamental change in the essential nature of their existence. Beforehand, they were like the other nations. As a result of the Giving of the Torah, they became a distinct and different entity – “a treasure among all peoples” and “a kingdom of *kohanim* and a holy nation.”

G-d, therefore, revealed Himself to the Jewish people at the Giving of the Torah with *might* – there was “thunder... lightning... and the sound of the *shofar*.”²⁷ This brought about the change in the fundamental being of the Jewish people²⁸ and, therefore, our Sages highlight the

דער פֿסוק מיט מוסיף זײַן די ווערטער “ביום דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה:” דאָס איז מִדְּגִישׁ אַז די תּוֹרָה וואָס מֹשֶׁה האָט געלערנט מיט די בְּנֵי אֶהֲרֹן איז געווען “מֵה שְׁלֹמֹד חֲפִי הַגְּבוּרָה”, און דערפֿאר האָט דער לימוד אויפֿגעטאָן אַ גְּבוּרָה, אַז “נִעֲשֶׂה אֱלֹהֵי הַתּוֹלְדוֹת שְׁלוֹ”²⁷ - עס איז געווען אַזאַ לימוד וואָס האָט אַיבערגעמאַכט זייער עצם מציאות (ברוהניות), בײַ זײַ זײַנען דערמיט געוואָרן “תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה”, כְּדִלְקָמוֹן.

ד. אַלס הקדמה צו מתן תּוֹרָה, האָט דער אויבערשטער געזאָגט מֹשֶׁה עַר זאל אַיבערגעבן אַיִדן: “וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סֻגָּה מִכָּל הָעַמִּים גּוֹי וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלַכַת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ”²⁷.

דאָס הייסט, אַז מתן תּוֹרָה (קִבְּלַת הַתּוֹרָה) האָט אויפֿגעטאָן אַ שִׁנּוּי עיקרי אין דעם עצם מציאות פון אַיִדן: פֿריער זײַנען זײַ געווען ווי “כָּל הָעַמִּים”, און דורך מתן תּוֹרָה זײַנען אַיִדן געוואָרן אַנדערש, אויסגעטיילט, “סֻגָּה מִכָּל הָעַמִּים” - אַ “מַמְלַכַת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ”.

דערפֿאר איז מתן תּוֹרָה געווען אין אַן אָפֿן אַז דער אויבערשטער האָט זיך באַוויזן צו אַיִדן און מיט גְּבוּרָה - “קוֹלוֹת . . . לְפִידִים . . . קוֹל הַשּׁוֹפָר”²⁸ - וואָס דאָס האָט געפֿועלט אַ שִׁנּוּי אין דער מציאות

25. *Rashi* does not mention this point immediately in his first entry, after stating that “they are called descendants of Moshe” because, as stated in the main text, this concept is dependent on the phrase appearing later in the verse, “on the day G-d spoke to Moshe.” The two

entries in *Rashi* should be seen as following in sequence.

The reason *Rashi* quotes the concept, “This clarifies that anyone who teaches... as if he fathered him,” in this entry is explained below in footnote 45.

26. *Shmos* 19:5-6.

27. *Ibid.* 20:15. Note *Rashi’s* commentary there, *et al.*

28. Note that one of the signs of G-d’s *might* was that, at the Giving of the Torah, there were no persons who could not see, speak, or hear among the Jewish people (*Rashi, loc. cit.*), i.e., it transformed their very

fact that the Jews heard the Ten Commandments “from the mouth of the Almighty.”²⁹

Since the Jews’ existence as a “treasure” is connected with the Giving of the Torah and dependent on their keeping G-d’s covenant – the observance of the Torah³⁰ – it is understood that the power of the Giving of the Torah to bring about a radical change in the very existence of the Jewish people is invested in the Torah itself.

This is reflected in *Rashi’s* choice of wording mentioned above, that Moshe “taught them what he learned from the mouth of the Almighty.” Since the Torah that he taught specifically to Aharon’s sons was “what he learned from the mouth of the Almighty,” i.e., what Moshe himself heard and learned directly from G-d, the Torah Moshe taught possessed in an open and evident manner³¹ the power and *might* of the Giving of the Torah,³² which has the potential to change the very existence of a Jew. Therefore,³³ when Moshe taught Aharon’s sons, they became his descendants, because his teaching brought about their birth in a spiritual sense.

physical being in a radical manner. Also, the first of the Ten Commandments emphasized that G-d took the Jews out of Egypt, a redemption performed “with a mighty hand”

29. *Rashi, Shmos 19:19, Bamidbar 15:22.*

30. *Rashi, Shmos, 19:5.*

31. Note *Eruvin 54b*, which states, “Since Moshe heard from the mouth of the Almighty, [hearing from Moshe] was more effective.”

32. *Rashi* does not cite the words “on Mount Sinai” when quoting from the verse in the heading to this entry. On the surface, since the fundamental emphasis is that Moshe was communicating G-d’s speech as revealed at the Giving of the Torah, seemingly, *Rashi* should have cited these words so that it would be evident that he is not referring to the times when G-d spoke to Moshe before the Giving

of the Torah. However, he does not include that phrase, because were he to have done so, one could err and think that he is referring to the earlier words Moshe heard on Mount Sinai – i.e., the interchange between G-d and Moshe related in *Shmos*, ch. 19 as a whole – before he heard the Ten Commandments “from the mouth of the Almighty.”

33. The explanations in the main text add further clarification to why Aharon was not included as one of the descendants of Moshe, even though Moshe taught him individually, as he taught Aharon’s sons. Firstly, Moshe was obligated to teach him. True, it could be said that by teaching Aharon before all the people (see *Rashi, Shmos 34:32*) and instructing him individually, Moshe went beyond the measure of the law (see footnote 6 above). Nevertheless, there is another reason why it is not appropriate

פון אידן״ס. און שׁמיעת הַדְּבָרוֹת אִיז געווען ״מפֿי הַגְּבוּרָה״.²⁹

און וויבאלד אז דער ״והייתם לי סגלה גו״״ אִיז פֿאַרבוּנְדֵן מיט מתן תּוֹרָה און אָפֿהענגיק פֿון ״ושמרתם אֶת בְּרִיתִי״ (״שְׁמִירַת הַתּוֹרָה״³⁰) - אִיז פֿאַרשטאַנדיק, אז אַט דעם כַּח (פֿון מתן תּוֹרָה) צו קענען אויפֿטאָן אַ שׁנינוי הַמְּצִיאוֹת אִין אִידן, אִיז אַרײַנגעגעבֿן געוואָרן אִין תּוֹרָה.

און דאָס אִיז אויך וואָס רשׁ״י אִיז מדיק - ״שְׁלֵמֵדֵן מַה שְׁלֵמֵד מִפֿי הַגְּבוּרָה״: הִיּוֹת אִז דִּי ״תּוֹרָה שְׁלֵמֵדֵן״ (מיט די בְּנֵי אַהֲרֹן בְּמִיּוּחַד) אִיז געווען ״מַה שְׁלֵמֵד מִפֿי הַגְּבוּרָה״ - מוֹשֶׁה הָאָט דָּאָס אַלײַן געהערט און געלערנט פֿון אויבערשטן - הָאָט זי אִין זײַן געהאַט בגלוּיִב דעם כַּח הַ״גְּבוּרָה״ פֿון מתן תּוֹרָה³¹ (וואָס בְּכַחוֹ צו מְשַׁנֶּה זײַן דִּי מְצִיאוֹת פֿון אַ אִידן); און דערפֿאַר״³² ״נַעֲשׂוּ אֱלֹהֵי הַתּוֹלְדוֹת שְׁלֹו״, ווייל זײַן לִמּוּד הָאָט אויפֿגעטאָן אַ ״הוֹלְדָה״ (רוחנית).

to say that Aharon should be considered Moshe’s descendant. G-d spoke to Aharon directly, communicating to him the passage regarding the prohibition against performing sacrificial service while intoxicated (*Rashi, Vayikra 10:3*). If so – since learning from the mouth of the Almighty obviously surpasses learning from Moshe – from that time onward, there was no longer any place to refer to Aharon as Moshe’s descendant, for – to borrow a Talmudic expression (*Sanhedrin 31a, et al.*) – “Within 200 is included 100.”^{*}

* In a similar vein, Aharon’s sons were originally just his descendants and, afterwards, they became Moshe’s descendants. However, in this context, it is not appropriate to say, “Within 200 is included 100,” because Aharon’s relationship to his sons and Moshe’s relationship to them

Learning, Not Only Hearing

5. Based on the above – that “the descendants of Moshe” means not only that it is *as if* Moshe fathered Aharon’s sons, but that his relation to them was actually similar to that of Aharon himself and “they became his descendants,” just like they were Aharon’s descendants – it is possible understand the choice of words in the verse, “on the day G-d spoke to Moshe” and not “from the day...”

When fathering a child in the physical sense, it cannot be said that a child’s conception is repeated several times; conception takes place at the very first moment. From that moment on, he merely grows and develops.

Similarly, when it comes to a spiritual conception, Aharon’s sons became Moshe’s descendants “on the day G-d spoke to Moshe” – through the first teaching that Moshe communicated to them individually, sharing the Torah “he had learned from the mouth of the Almighty.” When Moshe taught them later, it did not make them “his descendants”; it did not bring about a new birth. By teaching them at that later time, he only received the merit of “anyone who teaches Torah to another person’s son is considered by Scripture *as if* he fathered him,” as will be explained in sec. 7 below.

However, the above explanation gives rise to the following question: At the Giving of the Torah, the Jewish people – including Aharon’s sons – heard the Ten Commandments from G-d Himself, from the mouth of the Almighty. They heard all ten of the commandments, first as they were delivered all together in one utterance and, again afterwards, as the first two commandments, “I am G-d, your Lord,” and “You shall not have any other gods” were spelled-out individually by G-d.³⁴

ה. על פי הנ"ל - אז "ואלה תולדות" . . (ו)משה" איז (ניט נאר אן ענין פון "כאלו לְדו", נאר ס'איז) בְדוּמָה צו "תולדות אהרן", באופן אז "ונשאו אלו התולדות שלו" - וועט מען אויך פארשטיין וואס דער פסוק איז דא מדייק "ביום דבר ה' את משה" (ניט - "מיום גו"):

פונקט ווי ביי הולדה גשמית, איז דאך ניט שייך צו זאגן אז די הולדה איז א זאך וואס חזר'ט זיך איבער (מערערע מאל) - די הולדה טוט זיך אויף אין דער ערשטער רגע, און דערנאך קומט פאר בלויז דער וואקסען פונעם ילד מקטנות לגדלות.

אזוי איז אויך ביי "הולדה" רוחנית: דאס וואס "נעשו אלו התולדות שלו" האט זיך אויפגעטאן "ביום דבר ה' את משה" - מיט'ן ערשטן לימוד וואס משה האט געלערנט (באזונדער) מיט די בני אהרן די תורה "שלמד מפי הגבורה"; דער שפעטערדיקער לימוד התורה (פון משה מיט די בני אהרן) איז געווען ניט באופן אז דורך דעם "ונשאו אלו התולדות שלו" (עס האט נאר די מעלה פון "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו לְדו", כדלקמן סעיף ז).

על פי זה ווערט אָבער ניט פארשטאנדיק: ביי מתן תורה האבן דאך אידן (ובני אהרן בכללם) געהערט פון אויבערשטן אליין, מפי הגבורה, די עשרת הדברות (ווי זיי זיינען געזאגט געווארן דבור אַחַד, און דערנאך - די צוויי דברות פון אנכי ולא יהיה לך),³⁵

are of two different natures.
Aharon fathered them in a physical sense, and Moshe fathered

them in a spiritual sense.
34. Rashi, Shmos 19:19, 20:1.

Thus, all Jews – including Aharon’s sons – were already conceived in a spiritual sense through hearing the commandments “from the mouth of the Almighty.” How then can it be said that Aharon’s sons became Moshe’s descendants as a result of Moshe afterwards conveying to them individually what he heard “from the mouth of the Almighty”? Seemingly, that had already been accomplished by G-d Himself.

Therefore, *Rashi* is precise in the wording he uses, stating, “He taught them what he had learned from the mouth of the Almighty.” In order to bring about the spiritual birth that comes about via the Torah, merely hearing³⁵ words of Torah is not sufficient; those words must be learned. Thus, the fact that the Jews merely heard the Ten Commandments from G-d Himself³⁶ did not bring about their birth. Instead, for that to be achieved, the Torah had to be studied, i.e., accepted, understood, and internalized by the recipients.³⁷ This is what Moshe achieved when he “taught them what he had learned³⁸ from the mouth of the Almighty.” Moshe did not merely relate³⁹ the last eight commandments to the

הָאֵת זִיךְ דָּאךְ שׁוֹיִן בֵּי אֲלֵע אֵיִדן (וּבְנֵי אֶהְרֹן בְּכָלֵם) אויפגעטאן די “הוֹלְדָה” (רוחנית) בֵּיִם הָעֵרֶן די דְּבָרוֹת “מִפִּי הַגְּבוּרָה” - הֵיִנְט ווי קֶען מֶען זאָגן, אז די בְּנֵי אֶהְרֹן זײַנען געוואָרן תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה דוּרְכְּדַעַם וואָס מֹשֶׁה הָאָט דערנאָך זײ אײַבערְגֶעזאָגט (פּאַזוֹנְדער) וואָס ער הָאָט גֶעֱהֶרֶט “מִפִּי הַגְּבוּרָה”?

דערפֿאַר איז רש"י מְדַיֵּק “שְׁלִמְדוֹן מֵה שְׁלִמְדוֹן מִפִּי הַגְּבוּרָה”: כְּדֵי עָם זָאל זײַךְ אויפֿטָאן די הוֹלְדָה (רוחנית) שְׁעַל יְדֵי תוֹרָה אִיז נִיט גענוג דער ענין פון “שְׁמִיעָה” (בְּעִלְמָא) - דָּאס וואָס די אֵיִדן הָאָבן בְּלוֹיז גֶעֱהֶרֶט־ל די דְּבָרוֹת פון אויבערשטן אַלֵיין - נָאר די תּוֹרָה מוֹז גְּלֻמְד ווערן, מִגִּט־ל ווערן בֵּיִם שׁוֹמְעֵ; און דָּאס הָאָט מֹשֶׁה אויפֿגֶעטָאן דוּרְךְ דָּעם וואָס “לְמַדוֹן מֵה שְׁלִמְדוֹן־ל־ט מִפִּי הַגְּבוּרָה”. מֹשֶׁה הָאָט נִיט נָאר גערעדט די אַנְדֶּרע ח’ דְּבָרוֹת צו אֵיִדן,

35. It can be said that even “hearing,” which has the connotation of “heeding,” accepting upon oneself to do what was commanded is not sufficient to bring about such an inner change.

Possibly, this degree of acceptance characterized “the souls Avraham made in Charan,” because he “brought them under the wings of the Divine Presence.” (See the second marginal note to footnote 5 above, where a distinction is made between “fathering” one’s students and “the souls Avraham made.”)

36. This is reflected in the precise wording *Rashi* uses (*Shmos* 19:19) regarding the last eight of the Ten Commandments: “They did not hear [them] from the mouth of the Almighty.” As the main text proceeds to state, to bring about a new birth, the Torah must be accepted,

understood, and internalized by the recipient. By contrast, even the first two commandments were merely “heard,” implying that the process of internalization was lacking. In the same vein, *Rashi* (*Bamidbar* 15:22) states that the Jews “heard” the first two commandments “from the mouth of the Almighty.”

True, *Rashi* (*Shmos* 20:1) states that the Jews affirmed their acceptance of the commandments, answering “yes” to the positive commandments and “no” to the negative commandments, but even this represented only a commitment to accept the commandments, not a process of internalization.

37. See *Rashi*’s commentary (*Shmos* 19:5) on the phrase, “now, if you hear,” where he emphasizes that “hearing” involves more than listening, suggesting that this indicates the

beginning of a learning process.

38. See *Rashi*’s commentary (*Shmos* 31:18), where he states that Moshe would hear the laws from G-d and “then they would both study the *halachah* together.” True, that source is referring to G-d teaching Moshe during the first 40 days when he ascended Sinai to receive the tablets on which the Ten Commandments were inscribed, and not to “the day when G-d spoke to Moshe,” i.e., the day of the Giving of the Torah. Nevertheless, *Rashi*’s statement serves as proof that G-d would study and teach the laws of the commandments to Moshe after He commanded them. Moshe did not learn them on his own. If so, it can be safely assumed that this same pattern applied regarding the Ten Commandments.

39. *Rashi*, *Shmos* 19:19.

Jews. Instead, he taught⁴⁰ them all Ten Commandments, with all their laws and detailed requirements.⁴¹ Since he taught Aharon's sons individually, they "became his descendants."

Going Beyond the Measure of the Law

6. Nevertheless, the above explanation still requires clarification: Were it to be said that because Moshe taught Torah to Aharon's sons and, as a reward, Scripture considers it as if he fathered them, it would be possible to understand why Aharon's sons are specifically referred to as Moshe's descendants even though he taught the Torah to the entire Jewish people. The reason for this distinction is that – as mentioned previously (in sec. 1) – teaching Aharon's sons individually went beyond the measure of the law and, therefore, was worthy of a unique reward.

However, it was explained above, (in sections 3 and 5), that Aharon's sons being considered as Moshe's descendants was not merely a reward, but rather "they became his descendants" as a result of him "teaching them what he learned from the mouth of the Almighty," and that brought about a new birth for them in a spiritual sense. Since this was a direct spiritual result of his teaching them, seemingly, there should be no difference whether he was obligated to do so, or he went beyond the

נאר ער האט מיט זיי געלערנט⁴⁰ די אלע עשׂרת הדברות (מיט זייערע הלכות ופרטי דינים)⁴¹; און וויבאלד ער האט געלערנט באזונדער מיט די בני אהרן, דעריבער "נעשו אלו התולדות שלו".

ו. אויף דעם ביאור הנ"ל קען מען לכאורה פֿרעגן:

ווען מ'וואלט געזאגט אז דערפאר וואס משה האט געלערנט תורה מיט די בני אהרן, איז "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", נאר בתור שכר, וואלט מען געקענט פארשטיין פארוואס דקא די בני אהרן ווערן אנגערופן תולדות משה - כאטש משה האט געלערנט תורה מיט אלע אידן -

ווייל (ווי געבראכט פריער), דקא דער לימוד מיט די בני אהרן איז געווען אן ענין פון לפנים משורת הדין, אויף וועלכן מען באקומט א שכר מיוחד;

אבער לויט'ן ביאור הנ"ל, אז דאס איז (ניט נאר א שכר, נאר) - "נעשו אלו התולדות שלו", ווייל דורך דעם וואס "למדן מה שלמד מפי הגבורה" איז געווארן א "הולדה" (רוחנית) - איז ניט מובן: אין דעם איז דאך לכאורה קיין נפקא-מינה ניט, צי מ'איז מחויב צו לערנען מיטן צווייטן, אדער מען טוט לפנים משורת

40. Note *Devarim* 5:24, and *Rashi's* commentary there, where he speaks of the Jews "learning from [him]." See also *ibid.* 5:28, which speaks of G-d telling Moshe to *teach* the people.

41. The detailed instruction Moshe shared with the Jews on the day of the Giving of the Torah was not confined to the Ten Commandments. On that same day, he also taught them in detail the passage

beginning (*Shmos* 20:19), "You saw that from the heavens.... Do not make gods of silver..." which was communicated by G-d to Moshe directly after the Giving of the Torah and serves as a continuation of it.

(According to *Tanya*, ch. 34, which states that G-d commanded the Jewish people to build the Sanctuary "immediately"* after giving them the Torah, the *Parshiyos Terumah* and *Tetzaveh* were also related to

the Jewish people on that day. However, this is not *Rashi's* opinion, as stated in his commentary on *Shmos* 31:18 and 33:11.

* The statements in *Tanya* appear to follow the opinion of the *Zohar* (Vol. II, p. 224a), which maintains that the donations to the Sanctuary were also given before the Sin of the Golden Calf. This is not the place for further discussion of the matter.

measure of the law to do so. If so, what is the difference between Aharon's sons and the entire Jewish people, whom Moshe also taught? Since Moshe taught the entire Jewish people "what he learned from the mouth of the Almighty," seemingly, they all should have become "his descendants."

In resolution: The reason that Torah study brings about a change and a new birth in the student who learns it is not because of the teacher, but rather because of the power of the Torah being studied. The power of the Almighty is invested in the Torah.

Accordingly, even when a person teaches Torah to another person, teaching him "what he learned from the mouth of the Almighty" because of an obligation, in truth, this brings about a new spiritual birth for the student. However, that birth is not associated with the teacher, but rather with the Torah and, more specifically, with "the mouth of the Almighty," He Who commanded that the Torah be taught and He Whose might can transform existence. To cite a parallel: G-d refers to the plagues with which the Egyptians were afflicted as "My wonders"⁴² even though they were brought about by Moshe, for Moshe was merely acting according to G-d's command and as His agent. Therefore, the plagues are not attributed to him. Similarly, a teacher receives a reward for carrying out the commandment of the Almighty to teach the Torah to others. However, the fact that his instruction brought about new birth for them in a spiritual sense is not ascribed to him.⁴³

It is only when one teaches the Torah to another person – not because he is obligated to do so by G-d's command or the agency with which He charged him – but when, on his own initiative, he teaches a student in a manner that goes beyond the measure of the law, that the student's new "birth" is ascribed to him.

42. *Shmos* 10:1.

43. To borrow a Talmudic expression (*Bava Kama* 92b), "the wine belongs to the owner" – in this case, the might invested in the Torah

is the Almighty's – "the butler [deserves only] gratitude." The intent in the present context is that since the potential to bring about the change and the "new birth" within

הדין; און וויבאלד אז בפועל האט משה געלערנט "מה שלמד מפי הגבורה" מיט אלע אידן, האבן דאך אלע אידן געדארפט ווערן "נעשו תולדות משה".

איז די הסברה בזה: דאס וואס לימוד התורה פועלט א שינוי ו"הולדה" אין דעם אדם הלומד, איז עס (ניט מצד דעם "מלמד", נאר) מצד דער תורה, וואס זי פארמאגט דעם כח "הגבורה".

און דעריבער: ווען איינער לערנט תורה מיט א צווייטן (באופן הנ"ל, "מה שלמד מפי הגבורה") מצד החיוב, איז הן אמת, אז עס טוט זיך אויף א הולדה (ברוחניות) ביים תלמיד, אבער די "הולדה" איז זיך ניט מתיחס צום "מלמד", נאר צו דער תורה און "פי הגבורה" (דער מצוה); על דרך ווי די מכות מצרים ווערן אנגערופן "אותותי" (פון דעם אויבערשטן), ווייל משה האט זיי געטאן על פי ציווי ה' ובשליחותו [און דער מלמד באקומט שכר פאר מקיים זיין מצוות הגבורה, אבער ניט פעולת "הולדה"י];

דקא ווען זיין לערנען תורה מיטן צווייטן איז (ניט במדת לשורת הדין דציווי ה' ושליחותו, נאר ס'איז) אין אן אופן פון לפנים משורת הדין, וואס ער טוט מדעת עצמו, דעמאלט איז די "הולדה" זיך מתיחס צו אים.

the student stems from the power G-d invested in the Torah and is not the teacher's, therefore, the teacher, like the butler, deserves merely "gratitude," a limited reward.

Not Only Past History

7. Clarification is still necessary. According to the above, it would appear that teaching a student in a manner that he “becomes his descendent” is no longer possible. It was possible:

a) only for Moshe; he alone learned from “the mouth of the Almighty,” and, therefore, his teaching Aharon’s sons had the potential to bring about a new spiritual birth within them; and

b) this took place only “on the day G-d spoke to Moshe,” when he first began teaching “what he learned from the mouth of the Almighty” to Aharon’s sons.

How then can it be said that “anyone who teaches Torah to another person’s son is considered by Scripture as if he fathered him”?

In explanation: Were one to say that by teaching Torah to another person, that person “becomes his descendent” is relevant only to Moshe, by adding his name to the verse, the Torah would merely be relating a story of past history – that it happened only once, i.e., it was only Moshe who achieved this effect by teaching Aharon’s sons.

However, according to a straightforward understanding of Scripture – whenever it is appropriate to do so – it is plausible to say that the story contains a directive and a lesson for all time. Thus, in several places,⁴⁴ we find *Rashi* stating that the verse comes to teach a lesson and the like.

Therefore, *Rashi* interprets the verse under discussion in the same manner. Although in a complete sense the concept that a student will actually become the teacher’s spiritual descendent is relevant only to Moshe, who “learned from the mouth of the Almighty,” and only “on the day that G-d spoke to Moshe,” nevertheless, it is possible to

ז. מען דארף נאך אבער פארשטיין:

על פי הנ"ל קומט אויס, אז דער ענין פון "נעשו אלו התולדות שלו" איז שייך (א) נאר ביי משה'ן, וואס ער האט אליין געלערנט "מפי הגבורה", ובמילא האט זיין לערנען מיט בני אהרן געהאט דעם כח אויפצוטאן אין זיי א הולדה (רוחנית), און (ב) נאר "ביום דבר ה' את משה", ווען ס'איז געווען די התולדות הלימוד ("מה שלמד מפי הגבורה") מיט בני אהרן - איז ניט מובן: ווי קען מען פון דעם אפלערנען, אז "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו לדו"?

איז דער ביאור בזה: אויב מ'זאל זאגן אז דער ענין פון "נעשו אלו התולדות שלו" איז שייך בלויז ביי משה'ן, וועט אויסקומען, אז מיט צולייגן דעם ווארט "משה" אין דעם פסוק איז די תורה מרמז נאר א סיפור - אן איינמאליקער אויפטו און וואס איז געווען שייך בלויז ביי משה'ן;

אין פשוטו של מקרא אבער לייגט זיך צו זאגן - און וואו מען קען נאר דארף מען אזוי מפרש זיין - אז תורה איז אויסן א הוראה ולימוד [ווי רש"י ברענגט בכמה מקומות⁴⁴ אז א פסוק קומט "ללמד" (וכיוצא בזה)].

דערפאר לערנט אזוי רש"י אויך בנדון דידן, אז כאטש דער ענין פון "נעשו אלו התולדות שלו" ממש, איז שייך נאר ביי משה'ן וואס "למד מפי הגבורה" און "ביום דבר ה' את משה"

44. See *Rashi's* commentary on *Bereishis* 6:9, et al.

learn⁴⁵ from this story that also “anyone who teaches Torah to another person’s son is considered by Scripture” – at least – “as if he fathered him.”

Since, at all times, every Torah concept that a Jew teaches another person derives “from the mouth of the Almighty” – therefore, even though the teacher did not directly learn it “from the mouth of the Almighty” as Moshe did, and the person being taught is already a learned individual – the teacher receives a unique reward: he is considered as if he fathered him.

However, it is possible to say that *Rashi’s* precise choice of words – “another person’s son” and not simply “another person”⁴⁶ – alludes to another point. Primarily, the concept that teaching another person the Torah is considered as if he fathered him does not apply when teaching an independent adult, but rather “another person’s son,” i.e., a child in his initial stages of study.⁴⁷ Since the teacher begins that child’s Torah study, the teacher’s achievement is a new development, resembling to a certain degree the child’s spiritual birth.⁴⁸

לְעוֹנֵט מֵעַן אֲבֵעַר דְּעַרְפוֹן אָפִי⁴⁵, אִזְּ אוֹיֵךְ “כֹּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תוֹרָה (אִזְּ עַל כָּל פְּנִימִים) מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ לָדוֹ”:

וּויבאלד אז יעדער ענין פון תורה, וואס יעדער איד לערנט מיט “בן חבירו” צו יעדער צייט, איז געוואגט געווארן “מפי הגבורה” - כאטש אז (א) דער “מלמד” האט דאס ניט געלערנט מפי הגבורה, און (ב) דער “בן חבירו” איז שוין א למדן - באקומט דער “מלמד” דעם שכר וואס עס ווערט פאררעכנט “כאלו ילדו”.

[אָבֵל יֵשׁ לֹמְרָה, אִזְּ בְּדִיוֹק לְשׁוֹנוֹ “כֹּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ” (נִיט - “חֲבִירוֹ”⁴⁶) אִזְּ רַשִׁי מְרַמֵּז, אִזְּ דָּעַר עֲנִינִן פֻּון “מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ לָדוֹ” טוֹט זִיךְ אוֹיֵךְ (בְּעֵיקָר) וּוען עַס רַעֲדֵט זִיךְ וּועָגֵן אַ לִימוּד מִיט (נִיט אַן אוּמאַפֿהעֲנִיגִיקֵעֵן מַעֲנֵטֶשׁ נָאָר מִיט) “בֶּן חֲבִירוֹ” - אַ קִינֵד וּוּאָס הַאֲלֵט בֵּי הַתְּחִלָּת הַלִימוּד⁴⁷; און וּויבאלד דָּעַר מְלַמֵּד מֵאֲכֵט דִי הַתְּחִלָּה (שָׁל לִימוּד הַתּוֹרָה) מִיט “בֶּן חֲבִירוֹ”, אִזְּ עַס דְּעֵרִיבֵעַר אַן אוֹיפֿטוֹ, אַ חִידוּשׁ, וּוּאָס אִזְּ בְּגֵדֵר פֻּון “הוֹלָדָה” (רוֹהֲנִית)⁴⁸].

A Spiritual Birth for the Entire World

8. Tangentially, from the above, it is also **ה. דערפון קען מען ארויסלערנען,**

45. It is possible to say that it is for this reason that *Rashi* quotes this concept – “This clarifies that anyone who teaches...” – immediately in the first entry that begins, “These are the descendants...” directly after saying that Aharon’s sons were “called the descendants of Moshe because he taught them the Torah,” and not after he concludes his explanation in the second entry that describes how they became his descendants, as explained above at length.

The equation with Moshe and the

possibility of learning from his example applies only with regard to the general concept that “they were called Moshe’s descendants because he taught them the Torah,” and not in the more unique and specific manner that applied in the specific instance under discussion when “they became his descendants,” i.e., he brought about their spiritual birth.

46. *Ramban* quotes *Rashi’s* commentary in his own commentary on the verse. Note that in certain editions of that commentary, he

quotes *Rashi* as referring to teaching “another person” and not “the son of another person.”

47. To rephrase the wording in the main text: The phrase “the son of another person” emphasize that his identity is defined as merely being “the son of another person,” nothing more than that. He has never learned the Torah and, therefore, does not possess any of the merit it brings.

48. See also *Likkutei Sichos*, Vol. 15, p. 180ff.

possible to derive an explanation of the great importance of “relating a concept in the name of its author.” Our Sages⁴⁹ highlight the great virtue of doing so, stating that “it brings redemption to the world.”

When a person relates a Torah teaching in the name of its author, he emphasizes that the Torah is a tradition passed on from teacher to student. Just as he received this teaching from his teacher, it is also likely that his teacher also received it from his teacher, in a chain of tradition extending back generation after generation until Moshe our teacher,⁵⁰ who “learned [it] from the mouth of the Almighty.”

Thus, by connecting the concept in Torah that he is teaching with Moshe as Moshe learned it “from the mouth of the Almighty,” he reveals the power of the Almighty in the Torah that he relates. With this power, he brings about spiritual birth for his students, as explained above.

It is possible to make a further inference: It is for this reason that “he brings redemption to the world,” for redemption is identified with might and with birth, as explained in several sources.⁵¹

An Actual Renewal

9. True, from a straightforward perspective, it cannot be said that whenever anyone teaches Torah to the son of another person he brings about

בְּדֶרֶךְ אֲגָב, אַ בִּיאור אֵין דָּעם גּוֹדֵל
הַעֲנִין פּוֹן “אומֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ”
(בִּזוּ וְוִי מֵאֵמֵר חוֹ”ל”מ” אִז דָּאס אִזוּ
”מֵבִיא גְאוּלָּה לְעוֹלָם”):

בְּשַׁעֲת אֵיִינֵעֵר זָאגֵט אִיבֵעֵר אָן
עֲנִין אֵין תּוֹרָה “בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ”, אִזוּ עַר
דְּעֵרמִיט מִדְּגִישׁ דָּעם עֲנִין הַמְסוּרָה
שְׁבַת־תּוֹרָה, וְוִי עַר הָאֵט דִּי תּוֹרָה
מִקְבֵּל גְּעוּוֹעֵן מִרַבּוֹ - וּמִזֶּה מִסְתַּבֵּר
- דּוֹר אַחֵר דּוֹר בִּזוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּמִט,
וְוֵאָס מֹשֶׁה “לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה”;

און דְּעֵרמִיט וְוֵאָס עַר פֶּאָרְבִּינְדֵט
דָּעם עֲנִין אֵין תּוֹרָה וְוֵאָס עַר זָאגֵט
מִיט מֹשֶׁה וְוִי עַר הָאֵט עָס גְּעֵלְעֵרנֵט
מִפִּי הַגְּבוּרָה, אִזוּ עַר מְגֵלָה דָּעם
כַּח פּוֹן “פִּי הַגְּבוּרָה” אֵין דְּעַר תּוֹרָה
וְוֵאָס עַר זָאגֵט, און בְּכַח זֶה פּוֹעֵלֵט
עָס דָּעם עֲנִין “הַהוֹלְדָה” (כַּנִּ”ל) -

וְוִישׁ לּוֹמֵר יִתְרָה מִנָּה - אִז דְּעֵרפֶּאָר
אִזוּ דָּאס “מֵבִיא גְאוּלָּה לְעוֹלָם” -
וְוִיִּל גְאוּלָּה אִזוּ אָן עֲנִין פּוֹן גְּבוּרָה
וְ”לִידָה”, כַּמְבוֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת.⁵¹

ט. אַף עַל פִּי אִז עַל דֶּרֶךְ הַפְּשֵׁט
קָען מְעַן נִיט זָאגֵן אוֹיף “כֹּל הַקְּלָמִד
אֵת בֶּן חֲבִירוֹ תּוֹרָה” אִז עָס וְוֵעֵרֵט

49. Avos 6:6; see the sources mentioned there. Based on *Midrash Tanchuma, Parshas Bamidbar*, sec. 22, *Magen Avraham (Orach Chayim 156:2)* states that failing to mention the author of a teaching constitutes the violation of the prohibition against robbery. See *Sidei Chemed, K’lalim, maareches ha’ayin, k’lal 64* (Vol. 3, pp. 625, 634, and the sources mentioned there), which explain the concept that a violation of a prohibition is involved.

Some analysis is necessary regard-

ing the fact that, in that section in his *Shulchan Aruch* and, similarly, in his *Choshen Mishpat*, the Alter Rebbe completely omits this and several other concepts, even though he does cite the concepts that *Magen Avraham* mentions afterwards. (Similarly, the Alter Rebbe states the concepts that he does quote from *Magen Avraham* in a different order than *Magen Avraham* does.) See the *sichos* delivered on *Shabbos Parshas Ki Sissa*, 5740 (*Sichos Kodesh 5740*, p. 408ff.).

Regarding the general concept of quoting a teaching in the name of its author, see *Sidei Chemed*, Vol. 7, p. 1541ff., Vol. 8, p. 3430ff.

50. See *Midrash Tanchuma, loc. cit.*, which states that one should also mention the source from which one’s teacher received the lesson especially if he cites a Sage who stated that the teaching he received was communicated in a chain extending back to “a law received by Moshe at Sinai.”

51. *Yechezkel*, ch. 16; *Torah Or*, p. 55a, et al.

his spiritual birth, as explained above. Nevertheless, since the Torah – which is the Torah of truth – states that he “is considered by Scripture as if he fathered him,” we can understand that this is not merely an external resemblance to an unrelated matter. Instead, from an inner perspective, the teacher has achieved something that bears a similarity⁵² to that of bringing about the student’s birth.⁵³

To explain: Our Sages⁵⁴ relate that the severe punishment mandated for a person who neglects Torah study is because “he scorned the word of G-d... therefore, his soul shall surely be cut off,”⁵⁵ i.e., that person’s life-force will be cut off, Heaven forbid. A Jew’s life-energy is associated with the Torah, for “it is our life.”⁵⁶ When a Jew separates himself from the Torah, the outcome is the same as when fish are separated from the sea, their source of life.⁵⁷

This concept can be amplified through the teaching of the Baal Shem Tov⁵⁸ that, at every moment, G-d is renewing the existence and vitality of every created being. Accordingly, it follows that when a person studies the Torah and thus ensures that his soul will not be cut off, he is not merely preventing something negative – that the continued flow of life-energy to him will not be cut off – he is also bringing about a positive influence. Through his study, he causes G-d to renew his vitality.

Therefore, whoever “teaches Torah to another person’s son is considered by Scripture as if he

דורך דעם אויפגעטאן אן ענין של
“הולדה” ממש (כנ”ל) -

וויבאלד אָבער אז תורת אמת זאגט
דערויף אז “מעלה עליו הכתוב כאלו
ילדו” איז פארשטאנדיק, אז דאס איז
ניט בלויז א חיצונית דיקער פארגלייך
צו א צווייטן ענין, נאר אז (בפנימיות
הענינים) האט ער אויפגעטאן א
“מעין”⁵³ פון (כאלו) - “ילדו”⁵².

דער ביאור בנה: דער עונש אויף
ביטול תורה איז - “דבר ה’ בזה הכרת
תכרת”⁵⁵, אן ענין פון היפך החיות
רחמנא לעלן. ווארום דער חיות פון
א אידן איז פארבונדן מיט תורה - “כי
הם חיינו” - און דערפאר, ווען א איד
איז פורש פון תורה, איז דאס ווי דגים
הפורשים מן הים.⁵⁷

ועל פי תורת הבעל שם טוב,⁵⁸
אז בכל רגע איז דער אויבערשטער
מחדש דעם קיום וחיות פון יעדן
נברא, קומט אויס, אז ווען איינער
לערנט תורה און באווארנט זיך פון
“הכרת תכרת”, איז דאס ניט נאר אן
ענין שלילי - אז ער האט פארהיט
אז ביי אים זאל ניט נפסק ווערן זיין
(המשך ה)חיות, נאר ס’איז אן ענין
חיובי: דורך זיין לימוד איז ער גורם
אז דער אויבערשטער זאל מחדש זיין
זיין קיום חיות.

און דערפאר איז “כל המלמד את
בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב

52. See also *Likkutei Sichos*, Vol. 18, p. 412ff., where the Rebbe explains our Sages’ statement (*Midrash Tanchuma, Parshas Tzav*, sec. 14), “I will consider it as if [you] are involved in building the *Beis Ha-Mikdash*,” and emphasizes that such study is comparable to – and leads to – the actual rebuilding of the *Beis HaMikdash*.

53. Note *Shelah, Torah Shebichtav, Parshas Bamidbar*, p. 352a, which states concerning a person who teaches Torah to another person’s child, “Do not say that it is [merely] ‘as if he fathered him,’ [implying] that he did not actually father him.” *Shelah* proceeds to explain that the teacher actually fathers his students in a spiritual sense.

54. *Sanhedrin 99a*.

55. Cf. *Bamidbar 15:31*.

56. The blessing *Ahavas Olam* in the evening prayers.

57. *Berachos 61b, Avodah Zarah 3b*.

58. *Tanya, Shaar HaYichud Veha-Emunah*, ch. 1.

fathered him.” Whenever one studies the Torah with another person, regardless of whom one studies with, one is connecting that other person with the source of his life. That is equivalent to fathering him, i.e., bringing about his birth. At this moment, he is causing G-d to renew the existence of that other person.

כָּאֵלוֹ יִלְדוּ: בֵּא יַעֲדוּן מְאֵל לְעֶרְוֶעַן, מִיֵּט וְעֶמְעֵעַן עֵס זָאֵל נָאֵר זַיִן - וְזֵאֵס דְּעֶרְמִיֵּט פֶּאָרְבִּינְדֵּט מְעֵן “בֶּן חֲבִירוֹ” מִיֵּט מְקוֹר חֵירוֹתוֹ - אִיז דָּאָס “כָּאֵלוֹ יִלְדוּ”: עַר הָאֵט אוֹיפֶּגֶעֱטָאָן אַ הוֹלְדָה, וְוִיֵּל עַר הָאֵט גּוֹרֵם גְּעוֹעוּעַן אָז דְּעַר אוֹיפֶּרְשֶׁטְעַר זָאֵל בְּרַגַּע זֶה מְחַדֵּשׁ זַיִן דְּעֵס קַיִם פּוֹן “בֶּן חֲבִירוֹ”.

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ח, תשל"ח)

הוה ליה לרש"י לכפול פירושו בד"ה בפני עצמו, כי אם להעתיק התיבות "ביום . . . בהר סיני" בד"ה שלפני זה. ומאריכות לשון רש"י (בד"ה השני) מוכח שכוונתו להוסיף ענין חדש.

(ד) בשלח טו, כה. וראה גם רש"י משפטים כה, ג.

(טו) יב, ב ואילך. שם, מג ואילך. יג, א ואילך.

(טז) ראה רש"י תשא לה, כט.

(יז) רש"י יתרו יט, טו.

(יח) אבל ראה הערה ח.

(יט) ולהעיר מהמפורש בקרא (משפטים כה, א. ועל דרך זה שם, ט) - ועוד לפני מתן תורה (רש"י שם א) - "אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מקני ישראל" (על דרך "סדר המשנה" דסוף פרשת תשא). והרי שם איירי בשייכות לענין של תורה (ראה שם ג'ד וברש"י שם. רש"י שם, ז). ובחדושי אגדות מהרש"א עירובין שם, דסדר משנה בסמך אקרא זה. ולהעיר מפירושו רש"י ריש פרשת מטות ובמפרשיו שם.

(כ) סנהדרין יט, ב. וראה גם תרגום יונתן בן עוזיאל לקמן פסוק ג (וגם שם: ואתקרין על שמייה).

(כא) ועל דרך זה בפירושו רש"י שהועתק לקמן בפנים (סעיף ג) "שהתלמידים קרויים בנים".

(כב) בדבק טוב כאן מפרש שכוונת רש"י שלמדן לא רק המצות לבד כי אם "כל מה שלמד מפי הגבורה", ובוה מתקין רש"י למה רק בני אהרן נקראו תולדות משה, כי לשאר בני ישראל אמר רק המצות לבד.

אבל (נוסף על זה שעדיין אינו מתורץ הדייק דלקמן): ב"סדר המשנה" דסוף פרשת תשא מוכח שגם לשאר העם אמר לא רק המצות לבד כי אם מה ש"למד מפי הגבורה". וראה המשך

(נד, ב) - לשון רש"י תשא שם. ולהעיר מעיין יעקב לסנהדרין שם. אבל ראה לקמן בפנים סעיף ה' וז': (** אולי יש לומר שזהו עוד סוג - "אשר עשו (בחרן)" (רש"י לך יב, ה). אבל ראה לקמן הערה לו.

(ו) היינו הלימוד עם בני אהרן בפני עצמם, שזה חיובו של אהרן דוקא; ולכן זה שמשנה למדן תורה בפני עצמם (לא ביחד עם כל העם) הוא ענין של לפנים משורת הדין.

[אבל מה שכתב במשכיל לדוד, שמצד זה גופא שהקדימם לכל ישראל נקראו בניו (כי מצוה להקדים בנו, עיין שם) - צריך עיון, דאם כן למה לא נקראו גם אהרן והוקנים תולדות משה? ועל כרחק צריך לומר שרק בני אהרן שעצם הלימוד עמהם (בפני עצמם) היה ענין של לפנים משורת הדין (מכיון שכבר למד לפני זה עם אהרן אביהם) נקראו תולדותיו. וראה לקמן הערה לד].

(ז) רא"ם, ספר הזכרון, גור אריה ועוד כאן.

(ח) וברא"ם כאן: לא שבאותו יום עצמו שדבר השם יתברך עם משה בהר סיני למדן ונעשו תולדותיו. אבל ראה לקמן בפנים סוף סעיף ה ובהערה מב.

(ט) צו ח, לב.

(י) רא"ם כאן.

(יא) גור אריה כאן.

(יב) וגם: זה שנאמר כאן "ביום דבר ה' את משה בהר סיני" אפשר לפרש שהוא הקדמה למה שנאמר אחר כך "וימת נדב ואביהוא גו'" (ראה רשב"ם, ראב"ע, רמב"ן ועוד כאן).

(יג) לכאורה אפשר לומר שכוונת הכתוב לרמז דזה שנקראו תולדות משה שייך לענין התורה ("ביום דבר ה' את משה בהר סיני"). אבל אי אפשר לפרש כן כוונת רש"י, דאם כן לא

(א) פרשתנו ג, א.

(ב) אין כוונת רש"י ב"ואינו מזכיר אלא בני אהרן" למה לא נמנו גם בני משה - כי: כאן מדובר רק ב"בני אהרן" (כי כאן נוגע ענין הכהונה, כמו שנתבאר בלקו"ח ש"י"ג ע' 9 בהערה), והקושיא להיפך: למה נאמר ("ואלה תולדות . . . ומשה"). וראה רמב"ן כאן דבני משה נכללו להלן בפרשה (ג, כז ואילך).

(ג) ראה גור אריה, שפתי חכמים ומשכיל לדוד כאן. ובדבק טוב באופן אחר קצת (ראה לקמן הערה כב).

(ד) לה, לב. - להעיר, ששם נזכרו רק אלעזר ואיתמר ולא נדב ואביהוא. אבל ראה פירושו רש"י יתרו יח, כג. וראה חדושי אגדות מהרש"א דלקמן הערה יט. ואין כאן מקומו.

(ה) ועל פי זה מובן דייק לשון רש"י "המלמד את בן חבירו" - כי מהענין ("אהרן ומשה") שממנו נלמד - מוכרח רק "בן חבירו", היינו חבירו כמותו (ראה גם עיון יעקב לעין יעקב סנהדרין יט, ב), שגם לחבירו ישנה האפשרות ללמד את בנו, וכשהוא מלמדו* עושה לפנים משורת הדין, ולכן נותנים לו שכר ד"כאילו ילדו"; מה שאין כן המלמד בנו של אחד שאינו חבירו (היינו שאינו כמותו, שאינו יכול ללמד את בנו), או המלמד יתום וכיוצא בזה (שאינו - לפנים משורת הדין) - אין לו השכר ד"כאילו ילדו".**]. [באהבת איתן לעין יעקב סנהדרין (שם) כתב להיפך, דאפילו בני אהרן (שלא היה מחוייב ללמדם) נקראו תולדותיו, ומכל שכן אחרים שמחוייב ללמדם. וראה פני דוד פרשתנו על הפסוק, עיון יעקב שם].

(* יותר נראה לומר שגם הוא מלמדו (וכמו ב"ילדו" כפשוטו - שיש גם הוריו) - וכבנדון דידן שגם אהרן למדו "כדאיתא בעירובין

מה) ריש פרשת נח ובהרבה מקומות.
 מה*) ויש לומר דלכן מביא רש"י ענין זה ("מלמד דכל המלמד כו") תיכף בדיבור ראשון (ד"ה ואלה תולדות) בהמשך ל"ונקרא תולדות משה לפי שלמדן תורה" (ולא לאחרי שמסיים הביאור (בד"ה שלאחרי זה) איך נעשו "תולדות משה", כנ"ל בארוכה) - כי ההשוואה (והלימוד) היא רק בכללות הענין ש"נקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה" (ולא - באופן המיוחד דגדון דידן, ש"נעשו אלו התולדות שלו").
 מו) ולהעיר שבכמה דפוסים רמב"ן כאן, לא הועתק ב"לשון רש"י" תיבת "בן".
 מז) בסגנון אחר: "בן חבירו" מדגיש שאין בו רק המציאות ד"בן חבירו" ותו לא (כי לא למד תורה מעולם).
 מז*) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 180 ואילך.
 מח) אבות פ"ו, ו. ושם נסמך, ובמגן אברהם או"ח סקנ"ו דעובר בלאו (והוא מתנחומא פרשתנו כב - וראה שדי חמד כללים מערכת הע"ן כלל סד (כרך ג' ע' תרכה תרלד) ושם נסמך במה שכתב "בלאו").
 וצריך עיון שבשו"ע אדה"ז שם (וכן בחלק חושן משפט) השמיט כל ענין זה (ועוד כמה) אף שהביא מה שכתב לאחרי זה במגן אברהם (וכן שינה הסדר במה שהביא). - ראה שיחת ש"פ תשא תש"מ.
 בכללות הענין דאמירת דבר בשם אומרו ראה שדי חמד כרך ז' ע' א'תקמא ואילך. כרך ח' ע' 3430 ואילך.
 מט) ראה תנחומא שם: לומר כו' אפילו משלישי הלכה כו' הלכה למשה מסיני.
 נ) יחזקאל קאפ"ט. תורה אור ריש פרשת וארא. ובכמה מקומות.
 נא) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 412 ואילך בבאיור מאמר חז"ל (תנחומא צו יד) "אני מעלה עליהם כאלו הם עוסקין בבנין הבית".
 נב) להעיר גם משל"ה פרשתנו (שנב, א): ולא תאמרו כאלו ילדו ולא ילדו ממש כו'.
 נג) סנהדרין צט, א.
 נד) ברכות סא, ב. עבודה זרה ג, ס"ב.
 נה) שער היחוד והאמונה פ"א.

כן מאז ואילך (כיון שהלימוד מפי הגבורה הוא עילוי גדול לגבי הלימוד מפי משה) - לא נקרא תולדות משה (דבכלל מאתיים מנה)*.
 * בדוגמא לזה שבני אהרן נקראו רק תולדותיו - ולאחרי זה ניתוסף "ומשה" (אלא שבזה אין שייך בכלל מאתיים כו', כי הם בב' ענינים שונים. אהרן - לידה גשמית, ומשה - לידה רוחנית).
 לה) רש"י יתרו כ, א. שם יט, יט.
 לו) גם שמיעה שתוכנה - קבלה על עצמו לעשות מה שמצווהו. ויש לומר שזהו הסוג ד"הגנפ אשר עשר" על ידי ש"הכניסן תחת כנפי השכינה" (ראה לעיל שולי הגליון הב' להערה ה).
 לז) כדיוק לשון רש"י שם יט, יט "לא שמעו מפי הגבורה" (ועל דרך זה ברש"י שלח טו, כב). וראה רש"י יתרו כ, א: עונין על הן הן כו'.
 לח) ראה פירוש רש"י יתרו (יט, ה) על הפסוק ועתה אם שמעו.
 לט) כפירוש רש"י תשא (לא, יח) "חוזרין ושנין את ההלכה כו". ואף ששם המדובר בארבעים יום הראשונים כשעלה לקבל הלוחות (ולא "ביום דבר ה' את משה" - מכל מקום, מזה הוכחה שהקב"ה היה שונה עם משה (ולא שלמד מעצמו) ההלכה דציווי (לאחר שציווהו - על כל פנים, בנפרד) עם משה רבינו ע"ה. ואם כן פשיטא שהיה כן בעשרת הדברות גם כן.
 מ) רש"י יתרו יט, יט.
 מא) להעיר מואתחנן ה, כד וברש"י שם "ללמוד ממני". שם, כח.
 מב) ועל דרך זה נמסר לבני ישראל ביום זה הפרשה (שהיא המשך תיכף למתן תורה) "אתם ראיתם גו' לא תעשון גו'" (יתרו כ, יט ואילך).
 [על פי מה שכתוב בתניא פל"ד מ"ד* - גם תרומה ותצוה נאמר לישראל אז, אבל אין כן דעת רש"י (תשא לא, יח, לג, יא)].
 * ואתי לכאורה כדעת הזהר (ח"ב רכז, א) דגם נדבת המשכן היתה לפני חטא העגל. ואין כאן מקומו.
 מג) ריש פרשת בא.
 מד) על דרך: חמרא למריה (ה' - הגבורה) (ורק) טיבותא לשקייא (בבא קמא צב, ב). וקל להבין.

לשון רש"י "נמצא ביד כל העם א' כו' ביד בני אהרן שלשה כו".
 כג) ראה גם שמות ב, י. רש"י וישב לו, יו"ד. סוף פרשת ויחי. ולהעיר מבראשית ד, כיכא (וברש"י). פירוש רש"י ריש פרשת נח. ועוד.
 כד) לך יב, ה.
 כה) ואתחנן ה, ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 33 ואילך (ועיינין שם החידוש בפירוש רש"י שם לגבי פירוש רש"י דפרשתנו).
 כו) ומה שלא כתב רש"י ענין זה תיכף בדיבור הראשון (לאחרי כתבו "ונקראו תולדות משה") - כי, כנ"ל, ענין זה מוסבר בהמשך הפסוק "ביום דבר ה' את משה" (וב' הדיבורים ברש"י באים בהמשך זה לזה).
 ומה שמביא "מלמד שכל המלמד כו' כאילו ילדו" בדיבור הראשון - ראה לקמן הערה מה*.
 כז) יתרו יט, ה.
 כח) שם כ, טו וברש"י שם. ועוד.
 כט) להעיר מ"הגבורה" "שלא היה בהם אחד סומא כו' אלם כו' חרש" (רש"י יתרו שם). ובתחלת הדיבור הא' "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" שהיה ביד חזקה.
 ל) רש"י יתרו יט, יט. שלח טו, כב.
 לא) רש"י יתרו יט, ה.
 לב) להעיר מעירובין נד, ב: כיון דמשה מפי הגבורה שמע מסתייעא מלתיה.
 לג) ומה שמשמיט רש"י (בהד"ה) תיבות "בהר סיני" - דלכאורה, מכיון שעיקר ההדגשה היא שהוא הדיבור דמתן תורה, הוה ליה לרש"י להעתיק תיבות אלו (לשלוף דיבור ה' למשה שקודם מתן תורה) - הוא כדי לשלוף "בהר סיני" שקודם שמיעה "מפי הגבורה" (כל קאפ"ט בפרשת יתרו).
 לד) על פי המבואר בפנים יתוסף ביאור בזה שאהרן לא נכלל בתולדות משה - כי [נוסף לזה שמשם היה מחוייב ללמדו - הנה אפילו אם תמצו לומר שבוה שהקדים אהרן לכל העם (רש"י סוף פרשת תשא) היה ענין של לפנין משורת הדין (וראה לעיל הערה ו), מכל מקום] באהרן לא שייך לומר שנקרא תולדות משה. כי לאהרן נתייחד הדיבור שנאמרה לו פרשת שתיי יין (רש"י שמיני יו"ד, ג), ואם

SICHOS IN ENGLISH